

POZNÁMKY K (NOVÉ) JILEMNICKÉ KNIHOVNĚ

Jilemnická knihovna je při pohledu jak do příruček, jak má moderní knihovna vypadat, tak po okolních knihovnách, v katastrofálním stavu. Zrodila-li se politická vůle se situací něco dělat, je dobré se tímto stavem zabývat důsledněji.

Úvod: Prostor knihovny

Prostor knihovny je nejviditelnějším projevem krize, ve které se jilemnická knihovna nachází. Moderní knihovna dnes směřuje k „obývacímu pokoji města“. Místu, kam si nejen jde člověk vypůjčit knihu, ale kde zároveň rád tráví čas při širokém spektru aktivit, které knihovna buď sama pořádá, nebo je umožňuje. Městská knihovna Jaroslava Havlíčka v Jilemnici (dále MKJ) v současných prostorách může být pouze půjčovna knih.

Nové prostory jsou příležitostí k novému nastartování knihovny. Je však otázka, zda v současném nastavení knihovny je takový restart možný. Je zde totiž několik problémů současné MKJ, které je nutné se stěhováním řešit ruku v ruce:

1. Nedostatek financí na nákup nových knih,
2. přebujelý knihovní fond,
3. úzká cílová skupina,
4. absence kulturní a vzdělávací složky,
5. nedostatečná propagace,
6. chybějící vize a cíle.

Je zřejmé, že jednotlivé body spolu souvisejí. Pro přehlednost je níže představím jednotlivě:

1. Nedostatek financí na nákup nových knih

MKJ má na nákup knih pouze takřka polovinu toho, kolik činí celostátní průměr. Co se týče doporučené částky, které s přehledem dosahují kvalitní knihovny, je situace ještě horší:

	<i>Prostředky na nákup knihovního fondu doporučené Knihovnickým institutem</i>	Celostátní průměr (2016)	<i>Prostředky na nákup knihovního fondu MKJ v roce 2017</i>
Na 1 obyvatele	30-45 Kč ¹	29 Kč	16 Kč²
V absolutních číslech	162.300 Kč – 243.450 Kč	156.890 Kč	86.622 Kč

Kromě nízké částky na nákup nových knih je důležitý také růst rozpočtu celé knihovny v porovnání s růstem SD Jilm:

	Rozpočet města Jilemnice na rok 2008	Rozpočet města Jilemnice na rok 2018 ³	Růst za deset let
Knihovna	1.101.000	1.410.000	28%
SD Jilm	1.980.000	3.428.000	73%

Je zcela evidentní, že knihovna je v rámci kulturních priorit města na okraji zájmu. To, že se nám zdá takové porovnání nesouměřitelné, je tím, že zatímco SD Jilm prospívá a roste, knihovna dlouhodobě stagnuje a nevyvíjí viditelnou činnost.

2. Přebujelý knihovní fond

První, co zarazí při analýze fondu, je jeho velikost, která takřka dvojnásobně překračuje horní doporučenou hranici:

<i>Doporučený rozsah fondu</i>	<i>Doporučený rozsah fondu pro Jilemnici</i>	<i>Stav fondu MKJ v roce 2017</i>
2 až 3 knihovní jednotky na obyvatele ⁴	10.820 – 16.230 jednotek	31.750 jednotek⁵

Obrat knih při 30.811 výpůjčkách v roce 2017 je necelá 1, přitom optimální hodnotou dle knihovnického standardu je 2-3 – tedy opět onen dvojnásobek. Je evidentní, že přebytek knih není funkční, není to aktivní součást fondu. Při letmém pohledu do katalogu lze nalézt řadu knih

1 Standard pro dobrý fond, str. 12

2 Zvelebilová, V.: Komentář k ročnímu výkazu 2017

3 Při odečtení příspěvku 1 mil. Kč na vybavení u knihovny, resp. 100 tisíc na propagaci u SD Jilm

4 Standard pro dobrý fond, str. 8

5 Zvelebilová, V.: Komentář k ročnímu výkazu 2017

zastoupených zbytečně mnoho exempláři, a řadu knih, které již městská knihovna půjčí jen zcela náhodou.

To má další konotace: Jednak jde o cenu knihovnického systému Clavius, který je pro takovýto rozsah fondu o 19.000 Kč dražší, než kdyby byl rozsah do 20.000 jednotek. A jednak se nabízí i důležitější otázka: Kolik knih se tedy bude stěhovat do nových prostor?

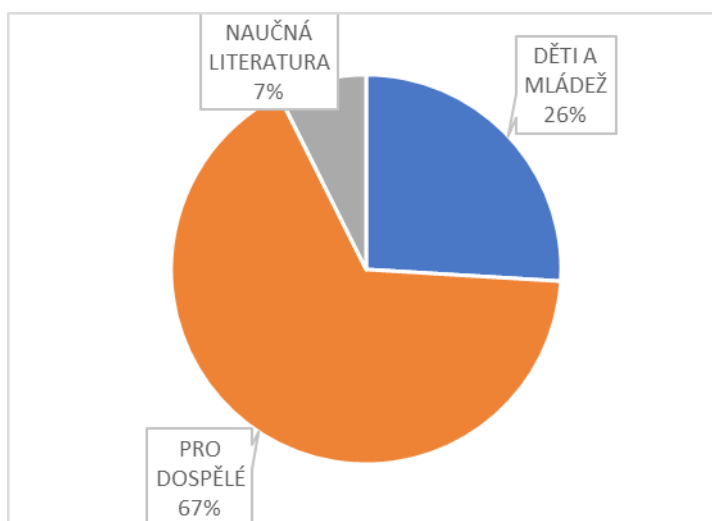
3. Úzká cílová skupina

Cílovou skupinu MKJ lze vypořizovat a) z akvizic, b) ze struktury fondu a c) z akcí, které knihovna pořádá.

a) Akvizice

Z analýzy akvizic za poslední rok⁶ vyplývá:

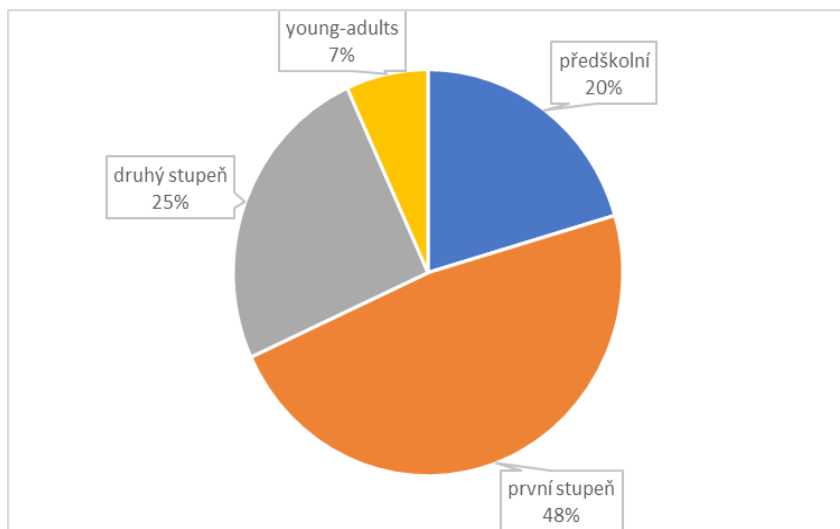
Děti a mládež	88 j.
Beletrie pro dospělé	226 j.
Naučná literatura	26 j.

Přičemž struktura jednotlivých oblastí je následující:

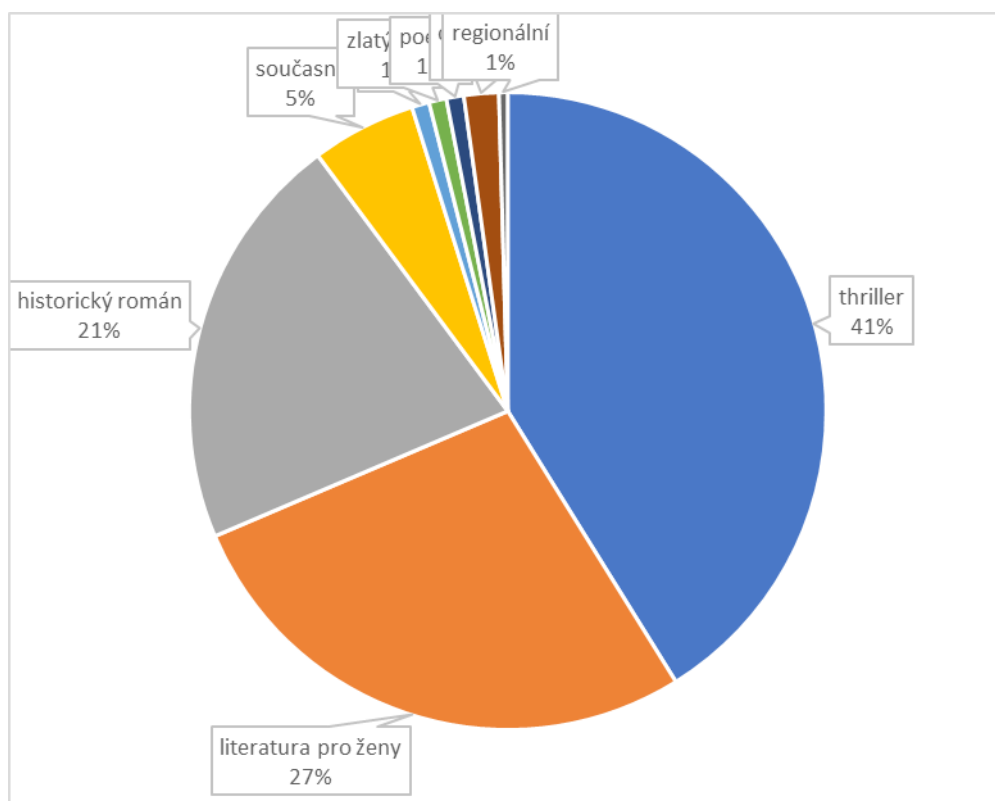
a) Děti a mládež

Předškolní	18 j.
První stupeň	42 j.
Druhý stupeň	22 j.
Young-adults	6 j.

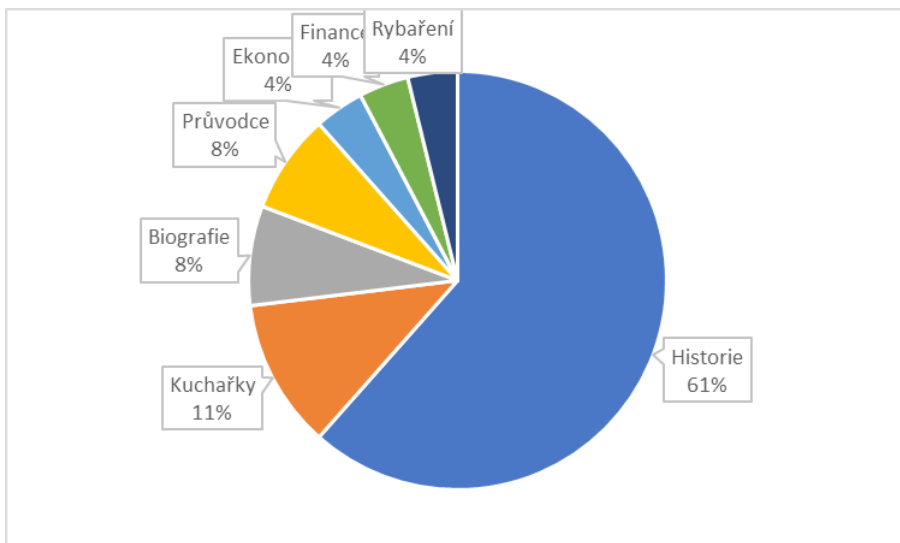
b) Beletrie pro dospělé

Thriller	93 j.
Ženská literatura	62 j.
Historický román	48 j.
Současná literatura	12 j.
Sci-fi	5 j.
Zlatý fond	2 j.
Poezie	2 j.
Drama	4 j.
Regionální lit.	1 j.

c) Naučná literatura

Historie	16 j.
Kuchařky	3 j.
Biografie	2 j.
Průvodce	2 j.
Ekonomie	1 j.
Finance	1 j.
Rybaření	1 j.

b) Struktura fondu

Literární ceny – knihy pro dospělé:

Cena	Počet nominovaných	Počet jednotek ve fondu MKJ
Magnesia Litera <i>Nominace kategorie Próza</i> (roky 2015-2018)	20	2
Kniha roku LN 1.-3. místo (roky 2015-2018) (beletrie, naučná literatura, poezie)	17	1

Literární ceny – knihy pro děti:

Cena	Počet nominovaných	Počet jednotek ve fondu MKJ
Magnesia Litera <i>Nominace Literatura pro děti a mládež</i> (roky 2015-2018)	12	1
Zlatá stuha	16	0

<i>Nominace Beletrie pro děti (rok 2015-2018)</i>		
Zlatá stuha <i>Nominace Beletrie pro mládež (rok 2015-2018)</i>	16	1

Nejprodávanější a nejčtenější knihy:

Cena	Počet	Počet jednotek ve fondu MKJ
Kosmas – nejprodávanější knihy 2018	Prvních 20	4
Kosmas – nejprodávanější knihy 2017	Prvních 20	7
20 nejčtenějších knih roku 2017 na základě výsledků <i>ankety dětí „Suk - čteme všichni“</i>	20	4
20 nejčtenějších knih roku 2016 na základě výsledků <i>ankety dětí „Suk - čteme všichni“</i>	20	7

c) Akce pořádané knihovnou

Dle výkazu pořádala v roce 2017 MKJ 69 vzdělávacích a výchovných akcí. V čísle jsou však smíchány velké celonárodní akce (Knižka pro prvňáčka) a marginálnosti typu odkaz na webu na soutěž. Tedy struktura podkladů umožňuje analýzu pouze formou několika poznámek:

- Mimo výpůjční činnost MKJ je z naprosté většiny soustředěna na děti do 1. stupně („KaMaRáDka knížka“, besedy v MŠ, Knižka pro prvňáčka, Den s Anderesenem atd, doporučení k četbě);
- Pro studenty 2. stupně ZŠ a gymnázia pořádá MKJ akce Šťastný týden u doporučené četby a lekce orientace v knihovně, pořádaná pro celé třídy.
- Pro dospělé čtenáře jsou určeny:
 - Akce s menší organizační námahou v rámci akcí často celostátních kampaní (Březen měsíc čtenářů, Týden knihoven, den matek/otců), při kterých je nabízena zvýhodněná registrace, burza knih atp.
 - Nejruznější komorní výstavy a doporučení uvnitř knihovny (tedy pro stálé čtenáře).

- Večery pod petrolejovou lampou, v jejichž rámci se dlouhodobě pořádá jedno představení ročně – a to aktuální pásmo uskupení Montalban.
- Všichni autoři, zmínění v *Komentáři k ročnímu výkazu 2017*, jichž se týkala beseda či výstavka, jsou bez jediné výjimky mrtví.

Shrnutí

- Knihovna se dle akvizic snaží ponejvíce vyhovět jednak **mladým čtenářům a čtenářkám do 15 let** a jednak **čtenářům a (více) čtenářkám oddechové literatury** (i větší část historických románů má spíše vztahový než válečný charakter). Zatímco pro mladé čtenáře a čtenářky pořádá akce na MŠ a prvním stupni ZŠ, u starších čtenářek těží z toho, že tyto patří k dlouhodobě nejvášnivější čtenářské skupině a cestu do knihovny si najdou sami.
- Přestože **knihy pro děti a mládež** tvoří 26% akvizic, nedokáže skladba knih reflektovat oceňované knihy (viz ocenění výše), ale ani čtenářské preference této skupiny (viz výzkumy výše).
- **Mládež starší 15 let** je knihovnou již vnímána jako konzumenti doporučené a povinné četby. Tu knihovna nabízí v celém rozsahu. Knihy mimo tento školní rámec takřka úplně chybí, přestože trh s tzv. youth adult literaturou je velmi čirý. V katalogu zcela chybí tag „fantasy“ a je-li katalogizována taková kniha, je chybně označena jako „sci-fi“.
- **Próza pro dospělé** dlouhodobě reflektuje současnou tvorbu jen v náznacích. Jsou opomíjeny tituly, které vzbudily značný ohlas jak mediální, tak prodejní (Reiner: *Básník*; Stančík: *Mlýn na mumie*; Topol: *Citlivý člověk* atd. atp.).
 - Přičemž nelze říci, že to takto bylo vždy: Například starší prózy Jáchyma Topola má knihovna všechny, chybí pouze právě kniha *Citlivý člověk*, kterou autor vydal v roce 2017 po osmileté pauze od předešlé knihy – a za kterou dostal autor v témže roce Státní cenu za literaturu.
- Akvizice **naučné literatury pro dospělé** působí zcela nedostatečně a nahodile. Jedinou zastoupenou oblastí je historie. Při pohledu do katalogu však zjistíme, že i velké průřezové historické knihy jsou vydané (často dávno) před rokem 1989. Ostatní oblasti jsou zanedbané ještě více: Průměrný rok vydání knih s tagem „fyzika“ je 1983, knih s tagem „chemie“ 1992.
 - Přičemž je jen stěží obhajitelná teze, že by o tuto literaturu nebyl zájem. Krkonošské muzeum v Jilemnici pořádá řadu náročnějších výstav, které jsou hojně navštěvované. Neměla by knihovna k velké výstavě nadregionálního významu o Arnoštu Vojtěchovi z Harrachu poskytnout jilemnickým zájemcům o téma základní literaturu? A podobně: Vzpomeneme-li si, jak moc byl zaplněn Erbovní sál při přednášce Jana Sokola (poř. ČKA – Klub Betanie), je zarážející, že knihovna od tohoto autora nenabízí byť jediný titul.

4. Absence kulturní a vzdělávací složky

Knihovnické služby jsou knihovně přikázány zákonem, nad to se však počítá s tím, že moderní knihovna bude zároveň kulturní a vzdělávací institucí. Že bude pořádat besedy s autory a zajímavými

osobnosti a další kulturní akce; že bude nejen spolupracovat se vzdělávacími institucemi, ale i sama vzdělávací akce pořádat (nejen přednášky, ale dnes třeba velmi oblíbené Virtuální univerzity třetího věku). Na tuto část své práce MKJ – s výjimkou besed pro děti MŠ a prvního stupně ZŠ a jednoho představení Montalbanu – rezignovala.

Můžeme to sledovat i na péči o odkaz Jaroslava Havlíčka, jehož jméno nese knihovna v názvu. Zatímco dříve pořádala vzpomínkové akce knihovna, nyní akce pořádají – jak bylo vidět u příležitosti 120. výročí autora narození – jiné instituce: muzeum uspořádá vzpomínkový večer a obstará výstavu v prostorách SD Jilm, a IC vydá mapu míst spjatých s Havlíčkovou tvorbou. Knihovna uspořádá pouze „komorní výstavu“ autorových knih.

Podobně prostor pro trávení volného času dětí přebírá Informační centrum pro mládež – dokonce včetně poskytování knih, aniž by knihovna hledala jakékoli možnosti spolupráce.

Argument s nedostatkem místa neobstojí, neboť besedy se konají i v okolních vesnických knihovnách, kde je místa ještě méně. Navíc: Knihovna má možnost využívat vhodné prostory jiných veřejných institucí (koneckonců i Montalban již hraje v Erbovním sále), ale i soukromé prostory kaváren či restaurací. Co by bylo větším argumentem pro nedostatečnost stávajících prostor, než přelévání se do jiných?

Opět se tak dostáváme k otázkám k novým prostorám: Bude knihovna takové akce pořádat? Kolik na ně bude chodit lidí? A bude mít na to vybavení (například projektor na Virtuální univerzitu třetího věku)?

5. Nedostatečná propagace

Knihy i knihovny mají dnes velkou konkurenci ve snazších způsobech trávení volného času. MKJ využívá k propagaci svých aktivit Zpravodaj města Jilemnice, výjimečně vývěsní plochy města a výjimečně též Facebookový profil města. Zatímco Zpravodaj a vývěsní plochy směřují opět k jedné ze dvou cílových skupin, Facebookový profil města je jen nedostatečná pro-forma, neboť sociální sítě slouží jako vývěsní plocha pouze v druhém plánu – jde především o budování komunity, tedy je důležité mít profily vlastní a udržované v souladu s aktuálními marketingovými trendy.

Přičemž nemusíme mluvit pouze o sociálních sítích (jako dnes nejběžnějším nástroji zdarma), ale například i mailling listu, který úspěšně využívá Krkonošské muzeum v Jilemnicích.

Chystá-li se změna prostoru – a s ním tedy spojená i změna přístupu – není připravena platforma, jak aktivizovat ztracené čtenáře, a jak hledat čtenáře nové.

6. Závěr aneb chybějící vize a cíle

Knihovna dlouhodobě stagnuje a ustupuje z pozic, zůstali-li jí ještě nějaké. Vytratila se z veřejného prostoru a naplňuje stereotyp zaprášené místnosti, kde se zastavil čas. Přitom řada příkladů ukazuje, že knihovna může fungovat lépe – ba že knihovna je velmi flexibilní instituce, která dokáže naplnit mezeru ve struktuře městských kulturních zařízení – a být příjemným moderním prostorem s odpovídajícími aktivitami a službami.

U MKJ však takovýto pozitivní obsah hledáme marně. Z knihovny samé se ozývají oprávněné nářky na prostor a finance, avšak není znát jakýkoli náboj či nápad, který by vedl ke knihovně 21. století. Zdá

se, že MKJ v současném nastavení nedokáže u zřizovatele obhájit změnu prostoru a zvýšení prostředků na nákup knih, že pouze čeká, až se jí to přihodí. Musí to tak nejspíše být naopak zřizovatel, který do MKJ hodlá investovat další peníze, kdo knihovnu vytrhne ze vzduchoprázdna a přiměje ji předložit projekt nové moderní knihovny, který bude podléhat veřejné i politické kontrole.

Nabízí se otázka, zda by tak nemělo být učiněno v rámci otevřeného výběrového řízení.

*Autor: Vojtěch Mečíř
prosinec 2018 a leden 2019*

Zdroje:

Standard pro dobrý knihovní fond, dostupné online: <https://ipk.nkp.cz/docs/standard-pro-dobry-knihovni-fond>

Zvelebilová, V.: Komentář k ročnímu výkazu 2017

Katalog MKJ, dostupné online: <https://knihovna.jilemnice.cz/katalog/baze.htm>

Soutěže:

Magnesia Litera: https://cs.wikipedia.org/wiki/Magnesia_Litera

Kniha roku LN: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kniha_roku_Lidov%C3%BDch_novin

Zlatá stuha: <http://zlatastuha.cz>

Kosmas: Nejprodávanější knihy:

<https://www.kosmas.cz/bestsellery/2018/1x10/?articleTypeIds=3563>

Suk - čteme všichni: <http://npmk.cz/knihovna/suk-vysledky-prechozich-rocniku>